

VI. МОЛОДІ НАУКОВЦІ

UDC 911.3: 911.9:625:656:352
DOI: 10.17721/1728-2721.2023.87.4

Тимофій НАГОРНИЙ, асп.
ORCID ID: 0000-0001-8418-270X
Scopus ID: 57208600172
e-mail: nahornyi_tymofii@knu.ua

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ТОПОНІМІЧНА ДЕКОЛОНІЗАЦІЯ МІСТА КИЄВА: ПРОСТОРОВО-ОРІЄНТАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

Вступ. Здійснено аналіз процесу деколонізації топонімів міста Києва, що виникли у XIX–XX ст. як наслідок імперської політики Росії в різних її історичних іпостасях.

Методи. Дослідження полягає у формалізації активного процесу деколонізації топонімів м. Києва. У процесі роботи проаналізовано ретроспективу утворення і трансформацій топонімів. Подано порівняльну характеристику дерусифікації та минулих процесів дерадянзації й декомунізації. На основі теоретичних праць, чинної нормативно-правової бази та практично-направлених посібників розкрито зв'язки між застосуванням топонімів і орієнтацією в географічному просторі.

Результати. Виявлено спільні й відмінні ознаки різних стадій деколонізації топонімів – дерадянзації в 1990–2000-х рр., декомунізації у 2015–2022 та дерусифікації з 2022 р. Охарактеризовано існуюче топонімичне поле міста Києва з поділом на адміністративні й вернакулярні топоніми. Наголошено на взаємопов'язаності топонімичного поля та транспортної системи, запропоновано новий клас топонімів за деноматом – директопоніми. Висвітлено існуючі й потенційні проблеми просторового орієнтування в урбанізованому середовищі, що пов'язані з особливостями топонімичного поля міста Києва. Розроблено принципи оптимального найменування міських об'єктів з акцентом на просторово-орієнтаційному аспекті для уникнення колективної топографічної дезорієнтації. Визначено основні групи урбанонімів, які підлягають перейменуванню, а також виокремлено такі, які є предметом для переосмислення. Подано оцінку офіційному процесу дерусифікації об'єктів міського підпорядкування. Виходячи із принципів оптимального найменування, запропоновано нові назви та проаналізовано результати голосування жителів Києва й прийняття відповідних рішень Київської міської ради.

Висновки. Сучасний стан топонімичного поля Києва піддано критичному аналізу, у тому числі на основі актуальних нормативно-правових актів України та її столиці в цій сфері. Ураховуючи геополітичне положення Києва як столиці єдиної й неподільної України, у межах актуальної у 2022 р. фази деколонізації, а саме дерусифікації, розроблені принципи оптимального найменування міських об'єктів мають стати основою для прийняття управлінських і політичних рішень у цій сфері. Станом на листопад 2022 р., Київською міською радою прийняті рішення щодо перейменування 149-ти міських об'єктів, із них 30 (20 %) отримали назви, запропоновані автором на основі принципів оптимального найменування.

Ключові слова: топоніміка, топонім, топонімичне поле, деколонізація, дерусифікація, навігація, громадський транспорт, Київ.

Вступ

Назви географічних об'єктів є їхнім унікальним ідентифікатором. У містах топоніми завжди мали функцію фіксування реалій, пріоритетів та ідеології відповідної історичної епохи. При цьому адміністративні, штучно створені топоніми, зазвичай співіснують із вернакулярними – народними або "розмовними" назвами. З огляду на зміну історичних, ідеологічних і світоглядних епох відбуваються хвилі перейменування міських об'єктів для створення відповідного топонімичного поля. При таких процесах часто ігнорується або не достатньою мірою враховується історичний ландшафт конкретного населеного пункту та його частин, а саме – використання історичних (колишніх) назв міських об'єктів, а також "формалізація" вернакулярних топонімів. У першу чергу ця проблема стосується основних об'єктів орієнтування в міському просторі – елементів вулично-дорожньої мережі; районів і місцевостей різних рівнів; а також станцій та зупинок громадського транспорту. Ураховуючи поступове відходження України, зокрема її столиці, від колоніального минулого та формування самодостатнього суверенного культурно-світоглядного простору й інтеграції в європейське та світове співтовариство, важливим є науковий підхід до деколонізації топоніміки. У тому числі варто звернути увагу на попередній досвід дерадянзації 1990-х і декомунізації другої половини 2010-х років. Щодо географії, урбаністики і транспортного планування, такий процес має оптимально співвідноситись із орієнтуванням людей у міському просторі та бути базою для формування

органічної системи пішохідної та транспортної навігації. Для цього, у процесі проведення Київською міською радою збору пропозицій щодо перейменування об'єктів міського підпорядкування, назви яких пов'язані з Російською федерацією та/або її союзниками (сателітами), було проведено дослідження для формування принципів і конкретних пропозицій оптимального їхнього найменування з акцентом на просторово-орієнтаційному аспекті.

Топоніміка (або географічна ономастика) як географічна наука вивчає власні назви географічних об'єктів, їхнє походження та значення. В українській науці ця галузь розглядається здебільшого істориками та лінгвістами, при цьому в географічній спільноті вона не набула значного розвитку, не зважаючи на виразний просторовий характер предмета науки – фіксації розташування географічних об'єктів у просторі. Зокрема, стисло розкрито питання оптимального використання внутрішньоміських топонімів (урбанонімів) при процесах перейменування об'єктів міського підпорядкування. Приміром, ми звернули увагу на один із небагатьох українських підручників з топоніміки (Лабінська, 2016), написаний з позиції культурології. Серед статей фахівців різних наук стосовно топонімичних питань, особливо важливими для нашої мети були роботи О. Різник (Різник, 2007), в якій наведено детальний аналіз топонімичної політики в Києві до другої половини 2000-х років, а також Л. Малес (Малес, 2016) щодо дискурсу в процес декомунізації на прикладі Києва та О. Галай (Галай, 2009) для розуміння теоретичних основ і методів творення урбанонімів. Серед географічних

досліджень з топоніміки варто приділити увагу роботам О. Гнатюка й А. Мельничука (*Гнатюк, 2015; Gnatiuk, 2018; Gnatiuk, Melnychuk, 2020; Gnatiuk, Melnychuk, 2022*). Їхні праці допомогли нам зорієнтуватися в концептуалізації впливу урбанонімів на комодифікацію міста в сучасний період. Крім цього, для формування принципів оптимального найменування розвідки ми спираємося на роботи класиків, як-от А. Лефевра (*Lefebvre, 1974*), К. Ліпча (*Lynch, 1960*) та Е. Релфа (*Relph, 1976*). Контраст між символічним значенням міського простору загалом і урбанонімів зокрема та їхнім функціональним значенням вивчали П. Клаваль (*Claval, 2013*) та І. Савчук (*Savchuk, 2010*). Для розгляду цивілізованих підходів і тенденцій формування систем пішохідної та транспортної навігації, а також участі в цьому топонімів було обрано роботу Р. Голледжа, В. Даферті й С. Белла (*Golledge et al., 1995*) та довідник з навігації Лондона (*Yellow Book, 2006*). Глибший дискурс в історію київських периферій для пошуку історичних назв місцевостей і вулиць на прикладі Деснянського та Дніпровського районів столиці було здійснено завдяки праці С. Широчина та О. Михайлика (*Широчин, Михайлик, 2022*).

Мета статті полягає в обґрунтуванні принципів оптимального найменування внутрішньоміських топонімів у контексті процесу їхньої деколонізації.

Методи

Методологія розвідки полягає в теоретичній формалізації практичного процесу деколонізації топонімів м. Києва. Було проаналізовано історичну ретроспективу творення і трансформацій топонімів столиці України з огляду на культурні, політичні, економічні й соціальні чинники, а також сучасний стан топонімичного поля м. Києва. Оцінено минулі процеси дерадянізації й декомунізації. Розкрито зв'язки між практичним застосуванням топонімів і орієнтацією в географічному просторі, важливість просторово-орієнтаційного чинника функціонування топонімичного поля. У процесі перейменування міських об'єктів столиці України (одного з наймасовіших за історію Києва) було запропоновано варіанти нових назв, обґрунтовані з позицій авторських принципів оптимального найменування. Наостанок, подано оцінку фактично обраним і ухваленим Київською міською радою новітнім топонімам Києва з географічного погляду.

Матеріалами для дослідження служили сучасні й історичні джерела та публікації з питань внутрішньоміських топонімів та їхніх трансформацій. Під час аналізу ми спиралися на чинну нормативно-правову базу з топонімичної політики на державному й місцевому рівнях. Для формування пропозицій було використано актуальний Реєстр вулиць міста Києва. Методи роботи містили картографування для відображення адміністративних районів України, не зафіксованих у топонімичному полі столиці; аналіз навчальної літератури для формування переліку визначних представників культури й історичних діячів, з якими українці знайомляться зі шкільних років і які достойні фіксації в топонімичному полі столиці; історико-географічний аналіз було застосовано при розгляді ретроспективи перейменування міських об'єктів у Києві, зокрема впродовж етапів дерадянізації та декомунізації; геопросторова парадигма була основою під час аналізу сучасного топонімичного поля Києва та формування принципів оптимального найменування.

Результати

У містах співіснують дві системи топонімів – *адміністративна* та *вернакулярна*. Остання формується на різних історичних зрізах як елемент просторової самоідентифікації жителів відповідно до природних об'єктів,

видів зайнятості населення, напрямків на інших населених пунктів тощо і передається як через письмові, так і через усні джерела. Офіційна топоніміка вийшла із суто управлінського поля і набула широкого вжитку, передусім у результаті розбудови міст та їхніх районів і підвищення потреби в адмініструванні процесів міського управління й розвитку. До середини XIX ст. основу топонімичного простору м. Києва становили вернакулярні топоніми, які лише фіксувалися міською владою, у тому числі у складі першого Генерального плану розвитку Києва, затвердженого 1837 р. (*Різник, 2007*).

У другій половині XIX ст. адміністративні топоніми, першочергово російського походження (на честь російських царів, генерал-губернаторів і міських голів Києва, військових діячів тощо), отримали поширення лише в центральних районах міста – на Подолі, Печерську, у Верхньому місті. Таким чином було покладено початок топонімичної фіксації положення України як колонії Росії, штучного творення гомогенного культурно-топонімичного простору імперії з акцентом на домінуванні російського народу. Історична автентичність Києва, його районів і тогочасних передмість зазнала найбільшого утиску в 1920–1950-х рр. Наприклад, на місці історичних приміських селищ Деміївка та Солом'янка ще до активного перепланування й житлового будівництва постали ідеологічно сформовані назви Сталінка та Січнівка (на честь Січневого повстання робітників заводу "Арсенал"). Ця тенденція продовжилась у найменуванні новозбудованих у другій половині XX ст. житлових масивів: Комсомольський (нині – Північно-Броварський), Першотравневий, Соцмісто, Перемога, Жовтневе, мікрорайон імені Дзержинського, а також адміністративних районів міста, декомунізованих 2001 р. – Ватутінський (на сьогодні Деснянський), Жовтневий (нині частина Солом'янського), Ленінградський (сучасний Святошинський), Московський (на сьогодні частина Голосіївського), Радянський (приєднаний до Шевченківського). У 1920–1930-х рр. один із найдавніших хоронімів міста – Поділ – був відкинтий на користь фіксації в міському просторі імені ВУЦВК УСРР Григорія Петровського – у такий спосіб на адміністративній карті міста постав Петрівський район. Через десятиліття вкорінення цього хороніму (уже після повернення Подолу історичної назви) змістилося на північ у район промислово-торгівельної забудови навколо відкритої 1927 р. залізничної станції Київ – Петрівка (з 2018 – Почайна). На сьогодні, після перейменування станцій залізниці й метрополітену в 2018 (однак, станом на 2022 р., не перейменований залишається найбільший у Києві книжковий ринок "Петрівка"), жителі продовжують використовувати назву Петрівка саме щодо прилеглого району, що може певним чином свідчити про трансформацію адміністративної назви у вернакулярну.

З огляду на тотальну гомогенізацію культурно-ідеологічного й топонімичного поля Радянського Союзу, значна частка назв міських об'єктів була штучно найменована у відповідній манері. При цьому, топонімичне поле слід розуміти як сукупність топонімів окремої адміністративної одиниці, які органічно співіснують та не мають конфліктів, як-от лінгвістичних, культурних, історичних тощо. Станом на 1990 р. у метрополітенах міст СРСР, у тому числі в Києві, функціонували 11 станцій метро "Ленінська" (або зі співзвучною назвою), 8 станцій "Жовтнева" (також "Площа Жовтневої Революції" у Києві), 6 станцій "Комсомольська", по 3 станції – "Піонерська" та "Дзержинська". Разом із масовим будівництвом типових житлових і промислових районів, а також функціонуванням планової економіки (яка не передбачала креатив-

ності) такий підхід до топоніміки спричинив явище безмісцевості (place lessness) (Relph, 1976). Подібна топоніміко-культурна гомогенізація була частиною російської імперської політики й поширювалась на всю територію імперії з XIX ст. Відповідно, топоніми різного рівня штучно визначалися денотатами, пов'язаними з російською державою і народом, наприклад найменування на честь Олександра Пушкіна, Івана Тургєнєва, Льва Толстого, російських монархів та історичних діячів тощо.

Першим етапом масової зміни топонімів у незалежній Україні стала **дерадянїзація** (Різник, 2007). Протягом 1990-х з'явилися нові й були відновлені історичні топоніми Києва, які різко змінили патерн топонімічного поля Києва у просторово-орієнтаційному аспекті. Нарікань щодо таких назв стосовно штучної дисперсії й дублювання топонімів, співвідношення з іншими прилеглими об'єктами в місті, лінгвістичних складнощів – не має. Дерадянїзація була доволі дисперсною в часі, фактично триваючи до другої половини 2000-х років. На цьому етапі було подано нові назви 67 міським об'єктам, найбільше в 1993 р. – 16 об'єктам. Другим етапом став процес **декомунізації**, що розпочався 2014 р., був формалізований у державному законодавстві 2015 р. і триває досі (Малес, 2016; Верховна Рада України, 2015). Основними питаннями до нових топонімів є дублювання назв у віддаленні від інших об'єктів (Дарницька площа замість Ленінградської площі), а також загальна вибірковість і тривалість процесу (низка вулиць, названих на честь радянських і комуністичних діячів, залишаються не перейменованими). Приміром, у 2014–2021 рр. було перейменовано 215 топонімів, найбільше у 2016 р. – 102 назви. Не закінчившись, декомунізація різко трансформувалася у **дерусифікацію** після 24 лютого 2022 р., покликана поставити крапку колонізаційному спадку в топонімічному полі.

Сучасна топонімічна номенклатура Києва (Пономаренко, Різник, 2003) уміщує такі класи (Лабінська, 2016) (курсивом подано неактуальні адміністративні топоніми):

- оротопоніми (за назвами об'єктів рельєфу): Щекавиця, Лиса гора, Батієва гора, Чорна гора, Багринова гора, місцевості Печерськ, Бабин Яр, Поділ, вул. Хрещатик, Протасів Яр, Загорівщина тощо;
- дромотопоніми (за назвами шляхів сполучення): Добрий Шлях, масив Одеської автостради, масив Печерської автостради, Передмостова слобідка, *Залізничний район* (нині – Солом'янський), місцевість Собака тропа, *станції метро "Проспект Корнійчука"* (тепер – "Оболонь") і *"Проспект Правди"* (проектна), назви зупинок громадського транспорту згідно з прилеглими вулицями тощо;
- потамотопоніми (за назвами річок): Дніпровський район, ринок "Десна", вул. Глибочицька, станції метро "Либідська", "Славутич", "Дніпро", "Почайна" тощо;
- лімнотопоніми (за назвами озер): Синьоозерний масив, Райдужний масив, Княжий Затон, Конча-Заспа, станція метро "Вирлиця" тощо;
- гелотопоніми (за назвами боліт): Оболонь, Козине Болото тощо;
- дримотоніми (за назвами лісів): Лісовий масив, Пуща-Водиця, Ліски, Липки, Лісківщина тощо;
- агіотопоніми (за назвами святих місць та іменами святих): Михайлівська, Микільська, Братська Борщагівка; Микільська Слобідка, Хрести, Біскупщина, Воскресенка, Троєщина, Троїцька пл., вул. Десятинна тощо;
- ерготопоніми (за назвами видів людської діяльності й підприємств): *станція метро "Завод Білшовик"* (нині – "Шулявська"), Кухмістерська слобідка, Гончарі-

Кожум'яки, Боричів узвіз, Бортничі, Будища, селище Будівельників, Дегтярі, селище ДВРЗ (Дарницького вагону-ремонтного заводу), селище ДВС (Дніпровської водної станції), Монтажник тощо;

- зоотопоніми (за назвами тварин): Звіринець, Білице Поле, Біличі, Соколинний Ріг тощо;
- фітотопоніми (за назвами рослин): Берестове, Осокорки, Виноградар, Грушки тощо;
- етнотопоніми (за назвами народів та етносів): Німецька слобода, Німецький квартал, Бессарабка, Татарка, Турецьке містечко, Угорське, Віта Литовська, Болгарський хутір тощо;
- антропотопоніми (за власними іменами осіб): бульвар, парк, провулок, площа Тараса Шевченка; станція метро "Тараса Шевченка"; село, селище Шевченка; Шевченківський район, Київський національний університет імені Тараса Шевченка тощо. Крім штучно наданих антропотопонімів, слід виділити такі хороніми, що утворилися від імені, прізвища або прізвища землевласника чи місцевого мешканця колишнього селища або хутора: Русанівка, Караваєви Дачі, Антифіївка, Святошин, Галагани, Вигурівщина тощо.

Крім названих класів, ми пропонуємо вирізняти окремо **директопоніми** (від лат. directio – напрямок) – топоніми, назва яких указує на напрямок стосовно населених пунктів: Харківський масив, Броварський проспект, станції метро "Житомирська", "Чернігівська", "Харківська", "Бориспільська", "Васильківська"; вул. Велика Васильківська, Львівська брама тощо. Відповідна номенклатура характерна, зокрема, для міста Києва ще з часів Київської Русі та є важливою при орієнтуванні в міському просторі донині. Використання директопонімів також подекуди характерне щодо внутрішньоміських об'єктів, однак у даному випадку вони є суто адміністративними топонімами, які часто порушують орієнтаційну функцію. Приміром, вул. Борщагівська розташована не в житловому масиві Борщагівка, а на Відрадному. 2009 р. залізничний зупинний пункт Городня, що перебуває на межі місцевості Русанівські Сади й житлового масиву Райдужний, отримав назву Троєщина з огляду на політичне рішення щодо сполучення станції та відповідного житлового масиву як тимчасова альтернатива будівництву метрополітену безпосередньо на Троєщину. При цьому відстань між самою станцією й межею масиву Троєщина становить 4 км. До того ж, 2012 р. відбулося відкриття станції міської електрички та швидкісного трамваю Троєщина-2 на межі Русанівських і Воскресенських садів. Рішення стосовно найменування було прийняте політичне, адже як альтернатива пропонувалася назва Райдужна (за найближчим житловим масивом) або Малинівка (за озером, розташованим поруч).

Зважаючи на виняткову орієнтаційну функцію, важливими топонімами є станції метрополітену й залізниці, а у ХХІ ст. такими стали також назви торговельно-розважальних центрів і нових житлових комплексів. Створені як офіційні топоніми, вони з часом перетворюються на вернакулярні й використовуються для ідентифікації певної зони навколо самих станцій. Деякі станції, зважаючи на вимоги відповідної епохи, отримали назви, засновані на загальних власних назвах, іменах видатних осіб тощо, що породило розбіжності з уже існуючими топонімами в інших частинах міста та, відповідно, проблеми в орієнтуванні в міському просторі. Зокрема, у різних частинах міста знаходяться станція метро "Тараса Шевченка" та однойменні селище (Подільський район), площа (Оболонський район), бульвар, парк, університет,

оперний театр, музей, провулок (Шевченківський район), село (Дарницький район), трамвайне депо (Святошинський район). Також штучної дисперсії зазнав топонім Дарниця, який "рознесений" по територіях трьох адміністративних районів міста: Деснянському (Дарницький шовковий комбінат, що залишається вернакулярним топонімом попри редевелопмент, та автостанція Дарниця), Дніпровському (Дарницький вагоноремонтний завод – ДВРЗ – і однойменний житловий масив, історична місцевість Стара Дарниця, станція й депо метрополітену "Дарниця", Дарницький бульвар, лісопарк, площа, універмаг, трамвайне депо, міст, зупинкові пункти залізниці Дарниця – Депо та ДВРЗ, станція міської електрички й залізничний вокзал Дарниця) та, відповідно, Дарницькому (залізничний вокзал, міст, палац культури, історична місцевість Нова Дарниця, фармацевтична фабрика). Крім цього, така проблема стосується станції метро "Печерська" і Печерської площі, станції метро "Житомирська" та вулиць Велика Житомирська й Мала Житомирська, станція метро "Васильківська" і вул. Велика Васильківська (вул. Васильківська має спільне положення зі станцією), станція метро "Харківська" та Харківської площі й Харківського шосе, станція метро "Бориспільська" та вул. Бориспільська, станція метро "Чернігівська" і вул. Чернігівська, станція метро "Арсенальна" і вул. Арсенальна, станція метро "Лівобережна" та зупинкового пункту залізниці Лівий Берег. Така штучна дисперсія топонімів з однаковим денотатом або співзвучними назвами спричиняє топографічну дезорієнтацію, що призводить до одиничних або системних випадків неналежного виконання різномірних функцій окремих акторів міського простору, і, відповідно, до втрати ресурсів, зокрема часу та коштів.

Важливо, що залишається низка вернакулярних топонімів, зокрема хороніми, які не служать для офіційних назв міських об'єктів. Наприклад, серед "забутих" топонімів Києва, які наразі можна зустріти лише у фаховій літературі, на деяких картах та у спілкуванні з місцевими жителями, є назви історичних місцевостей, особливо в центральній частині міста: Нова Забудова, Старий Київ, Град Володимира, Собаця тропка, Солдатська Слобідка, Чорна Гора, Загорівщина, Плоське тощо. На жаль, цьому розділу унікальних київських назв не було приділено належної уваги у процесі дерусифікації топонімичного поля Києва у 2022 р.

На сьогодні топонімичну політику в Україні регулюють Закон України "Про географічні назви" (*Верховна Рада України, 2005*), Закон України "Про присвоєння юридичним особам та об'єктам права власності імен (псевдонімів) фізичних осіб, ювілейних та святкових дат, назв і дат історичних подій" (*Верховна Рада України, 2013*) та Закон України "Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки" (*Верховна Рада України, 2015*). На рівні міста Києва також діють Порядок найменування об'єктів міського підпорядкування, присвоєння юридичним особам та об'єктам міського підпорядкування імен (псевдонімів) фізичних осіб, ювілейних і святкових дат, назв і дат історичних подій у місті Києві (далі – Порядок); а також ключовий рушій дерусифікації у вигляді рішення Київської міської ради "Про особливості перейменування об'єктів міського підпорядкування, назви яких пов'язані з Російською Федерацією та/або її союзниками (сателітами), під час дії воєнного стану, уведеного Указом Президента України від

24 лютого 2022 р. № 64/2022 "Про введення воєнного стану в Україні", затвердженого Законом України "Про затвердження Указу Президента України "Про введення воєнного стану в Україні" від 24 лютого 2022 р. № 2102-IX". Важливо, що Порядок визначає підходи і підстави найменування міських об'єктів від різних денотатів, наприклад назви станцій метрополітену повинні максимально відповідати найменуванням наземних транспортних, природних, історико-культурних, містобудівних та інших значущих об'єктів міста; бути індивідуальними, відображати історичну й культурну самобутність міста, відповідати архітектурному вигляду станції; не можуть бути використані для збереження пам'яті про відомих жителів міста Києва, громадян України й зарубіжних країн, за винятком випадків їхнього збігу з назвами наземних міських об'єктів (*Київська міська рада, 2013*). Однак зазначене рішення Київської міської ради (*Київська міська рада, 2022*) установлює, що перейменування об'єктів міського підпорядкування, назви яких пов'язані з Російською Федерацією та/або її союзниками (сателітами), здійснюється без застосування положень Порядку. Отже, обґрунтовані принципи найменування й обрання денотатів ігноруються за вольового рішення якнайшвидшої зміни топонімів.

Суспільно-географічне положення столиці України як політичного, економічного, соціального й культурного центру держави, а також частини європейського та світового культурного простору, відповідні зв'язки в якому значно посилюються у 2022 р., накладає належні символічні й імідажні зобов'язання на Київ, які в тому числі можуть і мають бути відображені в його топонімичному полі. У першу чергу потребують фіксації у столичних топонімах центри областей і районів України, природні об'єкти України та Європи (першочергово на заміну назв на честь відповідних об'єктів Росії), визначні діячі науки й культури України та дружніх держав, а також самі дружні держави, їхні столиці та міста-побратими Києва, що наразі залишаються поза топонімичним полем Києва (27 із 55 міст або 49 %). Такі рішення могли б стати гідною відповіддю на сучасне увіковічнення України та Києва в топонімах дружніх держав, а також давню традицію "топонімія Шевченка". Крім значної кількості пам'ятників Тарасу Григоровичу в різних країнах на всіх постійно заселених континентах, топоніми з відповідним денотатом наявні в таких містах, як Будапешт, Вільнюс, Ольштин (Польща), Оберн, Г'юстон, Нью-Йорк (США), Канора, Вінніпег (Канада) та Париж (Франція). З цією метою автором були запропоновані для перейменування топонімів російського походження у місті Києва такі денотати, як Шандор Петефі, Готфрід Лейбніц, Марія Кюрі, Сократ, Нізамі, Моріс Метерлінк, Астрід Ліндгрєн, Голда Меїр, Данте Аліґ'єрі, Леонардо да Вінчі, Фернан Магелан, Нікола Тесла, Жан-Жак Руссо, Бенджамін Франклін, Александр фон Гумбольдт, Бацуо Басьо, Езоп, Александр Дюма, Ганс Крістіан Андерсен, Фрідріх Шиллер, Артур Конан Дойл, Пірі Рейс, Вітовт, Блез Паскаль, Амадей Моцарт, Нельсон Мандела, Ернест Гемінґвей, Емілі Дікінсон. Критерієм для їхнього вибору стала найбільша впізнаваність цих персоналій як на батьківщині, так і у світовому культурному полі. Для цього було проведено огляд банкнот грошових одиниць обраних держав, а також ознайомлення з персоналіями в Україні в межах шкільних курсів із всесвітньої історії та світової літератури.

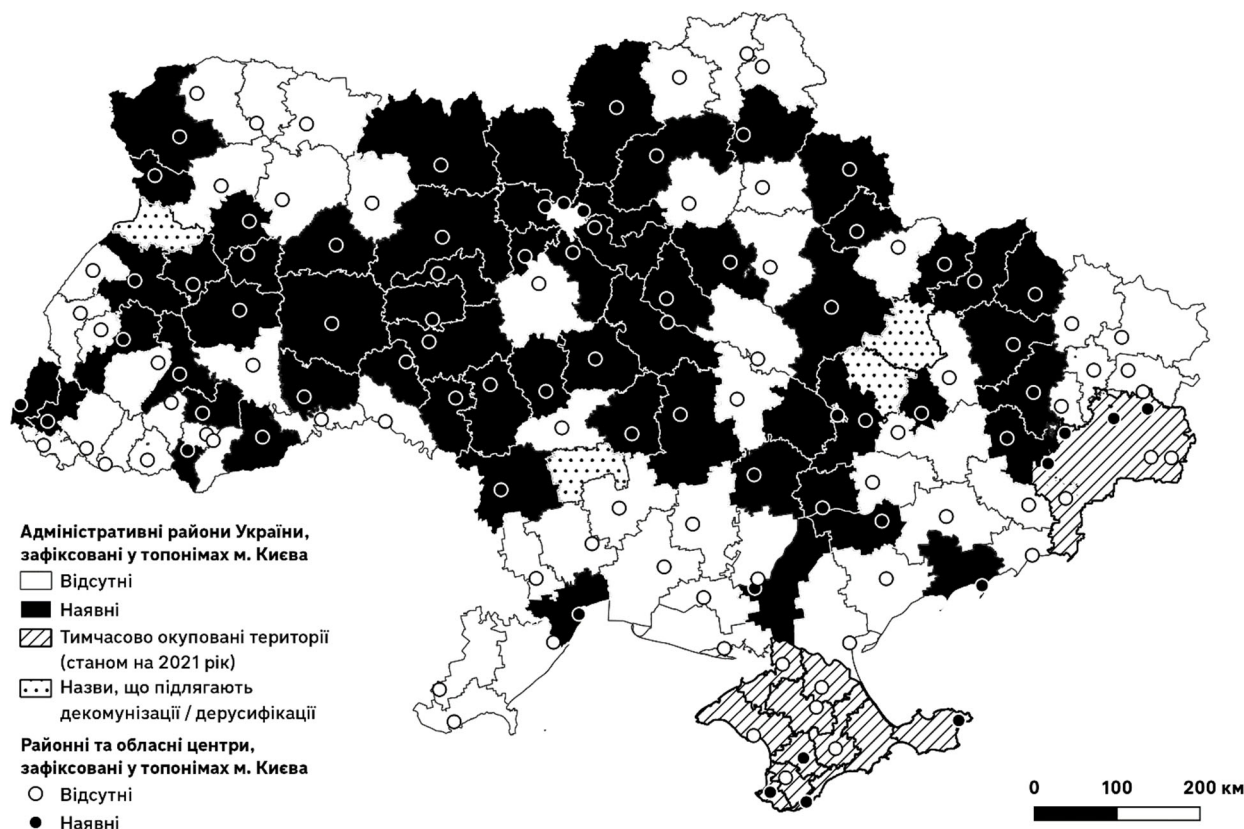

Рис. 1. Адміністративні райони, районні та обласні центри України, зафіксовані в топонімах м. Києва (станом на травень 2022 р.)

Станом на серпень 2022 р. поза топонімічним полем міста Києва залишаються 65 із 140 (46 %) районних центрів України (враховуючи тимчасово окуповані території), 4 обласні центри – Луцьк, Рівне, Миколаїв і Херсон, а також найбільше місто Київської області – Біла Церква (рис. 1).

З переліку пропозицій вилучено назви районних центрів, які підпадають під дію Закону України "Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки" (*Верховна Рада України, 2015*) і підлягають перейменуванню протягом 2015 р. До них належать Красноград (Харківська обл., до 1922 р. – Костянтиноград), Червоноград (Львівська обл., до 1951 р. – Кристонополь) і Первомайськ (Миколаївська обл., до 1919 р. – Богопіль). Крім того, назва міста Новомосковськ (Дніпропетровська обл., до 1794 р. – Самар, Новоселиця) підлягає дерусифікації, наразі не визначеної законодавчо на рівні держави. Також не є доцільними для використання при найменуванні об'єктів у столиці назви міст Івано-Франківськ, Хмельницький і Володимир (Волинська обл.) через співзвучність з уже існуючими топонімами, денотатами яких є відповідно Іван Франко, Богдан Хмельницький і Володимир Великий.

Топоніми як засоби орієнтування. Один із класиків філософії й соціології А. Лефевр стверджував (*Lefebvre, 1974*), що суспільний простір (соціальний, економічний, культурний тощо) є продуктом просторових практик окремих індивідів. При цьому просторові практики інтерпретуються через щоденну реальність і реальність просторову (маршрути й мережі, що поєднують місця проживання та роботи/навчання, особистого життя й

дозвілля). Таким чином взаємодіють репрезентація простору (задані йому ззовні характеристики) та простори репрезентації (які "переживаються" жителями через ментальні образи й символи). Топоніми мають виняткове образне значення для міського простору, а тому виступають основою для орієнтування в забудованому просторі. Теоретик просторової психології К. Лінч (*Lynch, 1960*) у процесі емпіричних досліджень виявив, що "користувачі" міста сприймають просторову інформацію через такі категорії орієнтирів, як шляхи, бар'єри, райони, вузли та визначні місця.

У забудованому просторі міста критичним є формування системи пішохідної та транспортної навігації (*wayfinding*) як засобу для орієнтування людей у просторах, що перебувають за межами індивідуальних "просторів обізнаності". У міських умовах спеціалісти з навігації розробляють покажчики й інформаційні системи як для пішоходів, так і для користувачів транспорту. Такі системи допомагають людям розробляти когнітивні "ментальні карти" місцевості й максимально спрощувати маршрути руху в умовах обмеженого часу (*Golledge et. al., 1995*). Досвід функціонування навігаційних систем провідних міст свідчить, що географічні назви є визначальними при формуванні просторово-орієнтаційних практик (*Yellow Book, 2006*). Тому в межах населених пунктів необхідно уникати дублюючих топонімів або таких, що можуть викликати топографічну дезорієнтацію, щонайдужче уніфікувати топоніми в межах транспортно-пересадкових вузлів. Без урахування цих підходів частини міського простору втрачають свою унікальність і стають "безмісцевісними" (*Relph, 1976*), чи то типове (пост)радянське місто з вулицями Леніна, Пушкіна чи

Московською або типове північноамериканське місто з Мейн-стріт, Першою/Другою/Десятою стріт тощо.

Враховуючи європейські та світові практики й досвід формування органічної системи пішохідної та транспортної навігації, положення чинного Порядку (*Київська міська рада, 2013*) й особистий досвід проживання та орієнтування в місті Києві, для уникнення топографічної дезорієнтації при нинішньому процесі перейменування міських об'єктів і в майбутній топонімічній політиці ми пропонуємо такі **принципи оптимального найменування** внутрішньоміських топонімів:

1. Прив'язування до назв існуючих міських об'єктів, зокрема транспортних терміналів та об'єктів загальноміського або вищого значення.

2. Урахування вернакулярних топонімів – історичних місцевостей, кутків колишніх сільських поселень на сучасній території міста, урочищ та інших природних об'єктів тощо.

3. Урахування попередніх (історичних) назв об'єктів, не пов'язаних з окупаційною й асиміляційною політикою держави-агресорки в усіх її історичних утіленнях.

4. Компактне просторове поширення топонімів з однаковим денотатом. При цьому варто звертати увагу на існуючі розсіяні топоніми з однаковим денотатом та обирати єдиний ареал для їхнього поширення, а в інших частинах населеного пункту – надавати їм нові (або навпаки повертати історичні) аутентичні назви.

5. Уникнення топонімів зі співзвучними або спільнокореновими денотатами, розміщених на значній відстані одне від одного.

6. Уникнення антропотопонімів, денотатом яких є різні визначні діячі з однаковими прізвищами.

7. Найменування станцій магістрального громадського транспорту (метрополітену, залізниці, швидкісного трамваю, але не обмежуючись ними) першочергово за назвами історичних місцевостей, житлових масивів або частин міста, які безпосередньо прилягають до них.

8. Першочергове врахування назв станцій метрополітену, залізниці та швидкісного трамваю, а також визначних об'єктів загальноміського значення при найменуванні зупинок вуличних видів громадського транспорту в пішохідній доступності.

9. Урахування директопонімів при найменуванні об'єктів вулично-дорожньої мережі, а також станцій метрополітену та швидкісного трамваю на околицях міста.

10. Фіксування в назвах міських об'єктів зовнішніх географічних предметів – пов'язаних населених пунктів і природних об'єктів, міст-побратимів тощо.

Перейменування об'єктів міського підпорядкування у м. Києві у 2022 р. Збір пропозицій згідно з рішенням Київської міської ради № 4571/4612 від 15 квітня 2022 р. тривав до 1 травня 2022 р., для перейменування були винесені 467 топонімів. Отже, є перспектива найвищих темпів перейменування міських об'єктів Києва за всю його історію. Для орієнтування при найменуванні об'єктів міського підпорядкування автором були запропоновані такі основні категорії топонімів, враховуючи принципи оптимального найменування й актуальні реалії суспільно-географічного положення Києва:

- попередні назви об'єктів міського підпорядкування, не пов'язані безпосередньо з Росією та Радянським Союзом, або з окупаційною й асиміляційною політикою цих держав в Україні – 59 назв;

- за назвами історичних місцевостей, житлових масивів, колишніх сільських кутків, урочищ Києва – 25 назв;

- за прилеглими станціями метрополітену та залізниць – 3 назви;

- на честь міст-побратимів Києва – 35 назв;

- на честь обласних і районних центрів України – 70 назв;

- за назвами природних об'єктів України та Європи – 14 назв;

- загальні назви, пов'язані з визначними прилеглими об'єктами – 13 назв;

- директопоніми – 4 назви;

- за дружніми до України державами – 33 назви;

- визначні постаті історії України, зокрема письменники, науковці, громадські діячі, правозахисники, "шістдесятники", представники "Розстріляного Відродження" – 79 назв;

- визначні історичні й культурні діячі дружніх держав – 54 назви;

- герої України, учасники російсько-української війни, які народилися або загинули в Києві та на Київщині – 24 назви;

- актуальні реалії російсько-української війни – 3 назви.

Останній пункт пропонується мінімізувати для уникнення "романтизації" війни та врахування факту незавершеності війни станом на серпень 2022 р.

Окрема пропозиція стосувалася вилучення **15-ти вулиць** із Реєстру вулиць міста Києва (*Вулиці міста Києва, 2015*) з огляду на невиконання функцій вулиці (скоріше прибудинкової території), неналежність до вулично-дорожньої мережі й незначну кількість або відсутність зареєстрованих адрес.

Для пом'якшення суспільного та просторово-орієнтаційного навантаження також було запропоновано розглянути топоніми, які можливо актуалізувати шляхом переосмислення або часткової зміни назви. Такий компроміс було застосовано до **16-ти об'єктів**, наприклад вул. Героїв Війни, вул. Героїв Оборони, бульв. Дружби Народів, а також зміна денотатів з однаковим прізвищем. Крім того, було обґрунтовано недоцільність перейменування **15-ти об'єктів**, назви яких не пов'язані з Російською Федерацією або її асиміляційною політикою, а такою не підлягають перейменуванню згідно з п. 6 ст. 3 Закону України "Про присвоєння юридичним особам та об'єктам права власності імен (псевдонімів) фізичних осіб, ювілейних та святкових дат, назв і дат історичних подій" (*Верховна Рада України, 2013*).

63 (13 %) пропозицій автора були рекомендовані експертною комісією з перейменувань об'єктів міського підпорядкування при Київській міській раді, проте 67 (14 %) пропозицій здобули прихильність киян на етапі голосування у червні 2022 р.

Станом на листопад 2022 р., Київською міською радою на основі результатів голосування та рекомендацій експертної комісії були прийняті рішення про перейменування загалом 149-ти топонімів, із них ураховано **30 пропозицій автора (20 %)**. Таким чином були зафіксовані назви пров. Паризький, вул. Князя Всеволода Ярославича, пров. Попаснянський, вул. Героїв Маріуполя, пров. Камінь-Каширський, вул. Римська, вул. Тетерівська, пров. Чумацький, вул. Мелітопольська, пров. Сіверськодонецький, вул. Видова, вул. Богодухівська, вул. Новгород-Сіверська, пров. Могилів-Подільський, вул. Байди-Вишневецького, вул. Луцька, вул. Португальська, пров. Березівський, пров. Баштанський, пров. Болградський, вул. Ісмаїла Гаспринського, пров. Фінський, вул. Мелетія Смотрицького, вул. Брюссельська, Скадовський пров., вул. Бусовогірська,

вул. Віденська, вул. Пантелеймона Куліша. Також було підтримано загальноуніверситетську ініціативу з перейменування вул. Ломоносова на честь математикини й волонтерки Юлії Здановської. За нашою ініціативою вул. Академіка Вільямса, що знаходиться біля кампусу Київського національного університету імені Тараса Шевченка та його географічного факультету, наразі найменована на честь засновника української суспільної географії Степана Рудницького. Частина прийнятих топонімів порушує комплексність наявного топонімічного поля столиці. Наприклад, не враховано пропозицію уніфікації назв станції метро "Почайна" та площі поруч, історичних назв вулиць, що пов'язані суто з діями міста Києва, а також фіксування вернакулярних назв місцевостей і сільських кутків, як-от кутка Козлів у колишньому селі Жуляни та урочища Сухогіря біля колишньої вул. Космонавта Волкова.

Дискусія і висновки

Ураховуючи наукову основу та практичний досвід безконфліктного найменування міських об'єктів, можна стверджувати, що топонімічне поле території необхідно розглядати з географічної позиції для його гармонізації та уникнення топографічної дезорієнтації. Основою для дослідження стала практична направленість на використання топонімів при орієнтуванні в місті, зокрема їхню синергію із транспортною інфраструктурою. Було розглянуто сучасну та історичну теоретичну основу наукової топоніміки в Україні й доповнено її авторськими термінами, а саме визначено клас директопонімів. Узятю до уваги історичну ретроспективу, зокрема різні періоди типового формування топонімів, а також фази їхнього перейменування, у тому числі в межах деколонізації. На основі поставленої мети сучасний стан топонімічного поля Києва піддано критичному аналізу, зокрема на основі актуальних нормативно-правових актів України та її столиці в цій сфері. Враховуючи особливо геополітичне положення Києва як столиці єдиної й неподільної України, укладено картосхему зафіксованих у топонімах обласних і районних центрів держави. У межах актуальної у 2022 р. фази деколонізації, а саме дерусифікації, а також беручи за основу теоретико-практичні розробки попередників, розроблено принципи оптимального найменування міських об'єктів, які мають стати підґрунтям для прийняття управлінських і політичних рішень у цій сфері. За даними принципами автором розроблені пропозиції під час офіційного процесу дерусифікації об'єктів міського підпорядкування в місті Києві, назви яких пов'язані з Російською Федерацією та/або її союзниками (сателітами). Станом на листопад 2022 р. Київською міською радою прийняті рішення щодо перейменування 149-ти міських об'єктів, із них 30 (20 %) отримали назви, запропоновані автором на основі принципів оптимального найменування.

Список використаних джерел

- Беценко, Т. (2016). Закономірності назовництва в топонімії. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. 21, 208–210.
- Бутко, С. В., Мужикова, Н. М. (2014). Як перейменувати вулицю. *Правові засади перейменування вулиць, провулків, проспектів, площ, парків, скверів, мостів та інших споруд, розташованих на території населених пунктів: метод. зб.* Часопис.
- Верховна Рада України, (2013). *Про присвоєння юридичним особам та об'єктам права власності імен (псевдонімів) фізичних осіб, ювілейних та святкових дат, назв і дат історичних подій* (Закон України від 9 квітня 2013. № 4865-VI).
- Верховна Рада України, (2015). *Про географічні назви* (Закон України від 31 травня 2005. № 2604-IV).
- Верховна Рада України, (2015). *Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в*

Україні та заборону пропаганди їхньої символіки (Закон України від 14 липня 2015. № 317-VIII).

Вулиці міста Києва: Офіційний довідник (2015). <https://kyivcity.gov.ua/img/item/general/167.pdf>

Галай, О. (2009). Джерела і способи творення урбанонімів. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*, 13, 33–37.

Гнатюк, О. М. (2015). Урбаноніми міст України як маркет територіальної ідентичності населення. *Часопис соціально-економічної географії*, 15(2), 144–147.

Київська міська рада. (2013). *Про Порядок найменування об'єктів міського підпорядкування, присвоєння юридичним особам та об'єктам міського підпорядкування імен (псевдонімів) фізичних осіб, ювілейних та святкових дат, назв і дат історичних подій* (Рішення Київської міської ради від 13 листопада 2013 року № 432/9920). [https://kmr.ligazakon.net/document/mr130986\\$2018_12_20](https://kmr.ligazakon.net/document/mr130986$2018_12_20)

Київська міська рада. (2022). *Перелік об'єктів міського підпорядкування, що пропонується для перейменування*. <https://kmr.gov.ua/uk/content/pereymenuvannya>

Київська міська рада. (2022). *Про особливості перейменування об'єктів міського підпорядкування, назви яких пов'язані з Російською Федерацією та/або її союзниками (сателітами), під час дії воєнного стану, введеного Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 "Про введення воєнного стану в Україні", затвердженого Законом України "Про затвердження Указу Президента України "Про введення воєнного стану в Україні" від 24 лютого 2022 року № 2102-IX. (Рішення Київської міської ради від 15 квітня 2022 року № 4571/4612)*. [https://kmr.ligazakon.net/document/mr220060\\$2022_05_14](https://kmr.ligazakon.net/document/mr220060$2022_05_14)

Кудрицький, А., Пономаренко, Л., Різник, О. (1995). *Вулиці Києва*. Видавництво "Українська енциклопедія".

Лабінська, Г. (2016). Топоніміка: навчальний посібник. Львівський національний університет імені Івана Франка.

Малес, Л. (2016) Дискурс деколонізації в Києві. *Соціологічні студії*, № 2(9), 16–21

Малес, Л. (2016). Деколонізація столиці: зміни в урбанонімії (методи, перші результати). *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна*, 36, 62–68.

Нагорний, Т. В. (2020). Топоніміка громадського транспорту міста Києва. *"Шевченківська весна 2020: Географія"*, 18 (103–106). Видавництво "Фенікс".

Пономаренко, Л. А., Різник, О. О. (2003). *Короткий топонімічний довідник*. Довідкове видання. Видавництво "Павлім".

Різник, О. (2007). Топонімічний ландшафт Києва і проблеми державної топонімічної політики. Український центр культурних досліджень. http://culturalstudies.in.ua/statti_1_2007.php

Сборник материалов для исторической топографии Киева и его окрестностей (1874). Временная комиссия для разбора древних актов при Киевском, Подольском и Волыном генерал-губернаторе. Типография Е. Я. Федорова [in Russian]

Широчин, С., Михайлик, О. (2022). *Невідомі периферії Києва. Північне Лівобережжя*. "Скай Хорс".

Claval, P. (2013). Les dimensions fonctionnelles et symboliques de la composition urbaine au XIXe siècle. *Actes des congrès nationaux des sociétés historiques et scientifiques*. Année, 137–1, 37–48 [in French]

Danylichuk, D. (2019). Urbanonymic Acts in the Context of Modern Information Wars: Symbolic and Communicational Functions. *Current Issues of Mass Communication*, Issue 26, 28–40 [in English]

Gnatiuk, O. (2018). The renaming of streets in post-revolutionary Ukraine: regional strategies to construct a new national identity. *AUC Geographica*, 53(2), 119–136. [in English]

Gnatiuk, O., Melnychuk, A. (2020). Geopolitics of geographical urbanonyms: evidence from Ukrainian cities. *AUC Geographica*, 55(2), 255–268 [in English]

Gnatiuk, O., Melnychuk, A. (2022). Housing names to suite very taste: neoliberal place-making and toponymic commodification in Kyiv, Ukraine. *Eurasian Geography and Economics*. DOI: 10.1080/15387216.2022.2112250 [in English]

Golledge, R. G., Dougherty, V., and Bell, S. (1995). Acquiring spatial knowledge: Survey versus route-based knowledge in unfamiliar environments. *Annals of the Association of American Geographers*, 85, 134–158. [in English]

Lefebvre, H. (1974). *La production de l'espace / Anthropos* [in French]

Lynch, K. (1960). *The Image of the City*. Cambridge, The MIT Press [in English]

Relph, E. C. (1976). *Place and Placelessness*. Pion Ltd.

Savchuk, I. (2010). Significance of main monuments in historical districts of Odessa and St. Petersburg for perception of these cities. *Geography, Environment, Sustainability*, 3, 14–31 [in English]

Teres, N. (2014). Toponymic Policy and the Problem of Overcoming Totalitarian Legacy in Ukraine. *Warsaw East European Review*, Vol. 6, 25–34.

Yellow Book – A Prototype Wayfinding System for London (2006). Transport for London [in English]

References

- Betsenko, T. (2016). Name giving patterns in toponymics. *Contemporary problems of linguistics and literary studies*, 21, 208–210 [in Ukrainian].
- Butko, S., Muzhykova, N. (2014). *How to rename a street. Legal bases of renaming of streets, lanes, avenues, squares, parks, bridges and other objects located in the territory of settlements: Methodical digest*. Chasopys [in Ukrainian].
- Claval, P. (2013). Les dimensions fonctionnelles et symboliques de la composition urbaine au XIXe siècle. *Actes des congrès nationaux des sociétés historiques et scientifiques*. Année, 137–1, 37–48.
- Collection of materials for the historical topography of Kyiv and its environs: Temporary commission for the analysis of ancient acts under the Kyiv, Podillia and Volyn Governor-General (1874). Ye. Ya. Fedorova printing house [in Russian].
- Danylichuk, D. (2019). Urbanonymic Acts in the Context of Modern Information Wars: Symbolic and Communicational Functions. *Current Issues of Mass Communication*, Issue 26, 28–40.
- Gnatiuk, O. (2015). Urban place-names of Ukrainian cities as a territorial identity marker. *Human Geography Journal*, 15(2), 144–147 [in Ukrainian].
- Gnatiuk, O. (2018). The renaming of streets in post-revolutionary Ukraine: regional strategies to construct a new national identity. *AUC Geographica*, 53(2), 119–136.
- Gnatiuk, O., Melnychuk, A. (2020). Geopolitics of geographical urbanonyms: evidence from Ukrainian cities. *AUC Geographica*, 55(2), 255–268.
- Gnatiuk, O., Melnychuk, A. (2022). Housing names to suite very taste: neoliberal place-making and toponymic commodification in Kyiv, Ukraine. *Eurasian Geography and Economics*. DOI: 10.1080/15387216.2022.2112250.
- Golledge, R. G., Dougherty, V., and Bell, S. (1995). Acquiring spatial knowledge: Survey versus route-based knowledge in unfamiliar environments. *Annals of the Association of American Geographers*, 85, 134–158.
- Halai, O. (2009). Sources and methods of urbanonyms creating. *In Contemporary issues of linguistics and literary studies*, Vol. 13 (33–37) [in Ukrainian].
- Kudrytskyi, A., Ponomarenko, L., Riznyk, O. (1995). *Streets of Kyiv*. Kyiv, *Ukrainska Entsyklopedia* [in Ukrainian].
- Kyiv City Council. (2013). *On approval of Order of naming of objects of city subordination, assignment to legal entities and objects of city subordination of names (pseudonyms) of persons, anniversary and holiday dates, names and dates of historical events in City of Kyiv (Act of Kyiv City Council dated November 13, 2013 № 432/9920)*. Retrieved from: [https://kmr.ligazakon.net/document/mr130986\\$2018_12_20](https://kmr.ligazakon.net/document/mr130986$2018_12_20) [in Ukrainian].
- Kyiv City Council. (2022). *List of objects of city subordination proposed for renaming*. Retrieved from: <https://kmr.gov.ua/uk/content/pereyemuvannya> [in Ukrainian].
- Kyiv City Council. (2022). *On features of renaming of objects of city subordination which names are connected with the russian federation and / or its allies (satellites), during martial law imposed by the Decree of the President of Ukraine of February 24, 2022 N 64/2022 "On introduction of martial law in Ukraine", approved by the Law of Ukraine" On approval of the Decree of the President of Ukraine "On the imposition of martial law in Ukraine" of February 24, 2022 N 2102-IX (Act of Kyiv City Council dated April 15, 2022 № 4571/4612)*. Retrieved from: [https://kmr.ligazakon.net/document/mr220060\\$2022_05_14](https://kmr.ligazakon.net/document/mr220060$2022_05_14) [in Ukrainian].
- Labinska, H. (2016). *Toponymics: textbook*. Ivan Franko National University of Lviv [in Ukrainian].
- Lefebvre, H. (1974). *La production de l'espace / Anthropos*.
- Lynch, K. (1960). *The Image of the City*. The MIT Press.
- Males, L. (2016). Decommunization discourse in Kyiv. *Sociological studies*, 2(9), 16–21 [in Ukrainian].
- Males, L. (2016). Decommunization of the Capital: Changes in Urbanonymy (Methods and the First Results). *V. N. Karazin Kharkov National University Bulletin*, 36, 62–68 [in Ukrainian].
- Nahornyi, T. (2020). Toponymics of public transport in City of Kyiv. *Shevchenko Spring 2020: Geography*: Vol. 18 (103–106). Feniks [in Ukrainian].
- Ponomarenko, L. A., Riznyk, O. O. (2003). *Kyiv. Short toponymic handbook*. Reference edition. Vydavnytstvo "Pavlim" [in Ukrainian].
- Relph, E. C. (1976). *Place and Placelessness*. Pion Ltd.
- Riznyk, O. (2007). Toponymic landscape of Kyiv and problems of national toponymic policy. *Ukrainian Center for Cultural Studies*. Retrieved from: http://culturalstudies.in.ua/statti_1_2007.php [in Ukrainian].
- Savchuk, I. (2010). Significance of main monuments in historical districts of Odessa and St. Petersburg for perception of these cities. *Geography, Environment, Sustainability*, 3, 14–31.
- Shyrochyn, S., Mykhailik, O. (2022). *Unknown outskirts of Kyiv*. Northern Left Bank. Sky Horse [in Ukrainian].
- Streets of City of Kyiv. Official handbook* (2015). Retrieved from: <https://kyivcity.gov.ua/img/item/general/167.pdf> [in Ukrainian].
- Teres, N. (2014). Toponymic Policy and the Problem of Overcoming Totalitarian Legacy in Ukraine. *Warsaw East European Review*, Vol. 6, 25–34.
- Verkhovna Rada of Ukraine/ (2005). *On geographical names (Law of Ukraine dated May 31, 2005, № 2604-IV)* [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada of Ukraine. (2013). *On assignment of names (pseudonyms) of persons, anniversary and holiday dates, names and dates of historical events to legal entities and objects of the property (Law of Ukraine dated April 9, 2012, № 4865-VI)* [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada of Ukraine. (2015). *On condemnation of communist and national socialist (nazi) totalitarian regimes in Ukraine and ban on their symbols (Law of Ukraine dated July 14, 2015, № 317-VIII)* [in Ukrainian].
- Yellow Book – A Prototype Wayfinding System for London (2006). Transport for London.

Отримано редакцією журналу / Received: 20.04.23
Прорецензовано / Revised: 23.05.23
Схвалено до друку / Accepted: 30.06.23

Tymofii NAHORNYI, PhD Student
ORCID ID: 0000-0001-8418-270X
Scopus ID: 57208600172
e-mail: nahornyi_tymofii@knu.ua
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

TOPONYMIC DECOLONIZING IN CITY OF KYIV: A SPATIAL WAYFINDING APPROACH

Background. In the article, we analyze the process of decolonization of toponyms of the city of Kyiv, which arose in the 19th and 20th centuries as a consequence of the imperial policy of Russia in its various historical guises.

Methods. The research consists of the formalization of the active process of toponyms decolonization in City of Kyiv. In the course of this work, the retrospective of the formation and transformations of toponyms was analyzed, a comparative description of derussification and the past processes of desovietization and decommunization was given. On the basis of theoretical works, the current legal framework and practical manuals, the connections between the use of toponyms and spatial wayfinding are revealed.

Results. The common and distinctive features of the various stages of decolonization of toponyms are revealed – desovietization in the 1990s–2000s, decommunization in 2015–2022, and derussification since 2022. The current toponymic field of City of Kyiv is characterized, divided into administrative and vernacular toponyms. The interconnectedness of the toponymic field and the transport system is emphasized, and a new class of toponyms based on denotation – directonyms – is proposed. The current and potential problems of spatial wayfinding in the urbanized environment, related to the peculiarities of the toponymic field of City of Kyiv, are highlighted. The principles of optimal naming of urban objects with an emphasis on the spatial wayfinding aspect have been developed to avoid collective topographical disorientation. The main groups of urban names that are subject to renaming have been determined, as well as those that are subject to reconsideration. An assessment of the official process of derussification of objects under the city subordination is given. Based on the principles of optimal naming, new toponyms were proposed and the results of voting by Kyiv residents and the adoption of relevant decisions by the Kyiv City Council were analyzed.

Conclusions. The current state of the toponymic field of Kyiv is subjected to a critical analysis, including on the basis of current legal acts of Ukraine and its capital in this sphere. Given the special geopolitical position of Kyiv as the capital of a united and indivisible Ukraine, within the framework of the decolonization phase, namely derussification, which is relevant in 2022, the developed principles of optimal naming of urban objects should become the basis for making administrative and political decisions in this sphere. As of November 2022, the Kyiv City Council has adopted decisions on renaming 149 city objects, of which 30 (20 %) received names proposed by the author based on the principles of optimal naming.

Keywords: toponymics, toponym, toponymic field, decolonization, derussification, wayfinding, public transport, Kyiv.

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.